

رساله‌ی توضیح المسائل در فقه شافعی

دکتر فاروق صفی زاده

www.ketab.ir

سرشناسه	۱۳۴۶- صفی زاده، فاروق
عنوان و نام پدیدآور	رساله‌ی توضیح المسائل در فقه شافعی (ویژه اهل سنت) / فاروق صفی زاده
مشخصات نشر	۱۳۹۳، تهران: ایران جام
مشخصات ظاهری	۴۲۰ ص.
شابک	978-964-8379-94-5
وضعیت فهرست نویسی	فیا
موضوع	فقه شافعی -- رساله عملیه
رده بندی کنگره	۱۳۹۳: ۲۴۸/۱۷۷/BPA
رده بندی دیویی	۳۳۳/۲۹۷
شماره کتابشناسی ملی	۳۷۱۰۵۱۶

نام کتاب : رساله توضیح المسائل در فقه شافعی

نویسنده : دکتر فاروق صفی زاده

ناشر : انتشارات ایرن جام

شمارگان : ۲۰۰۰ نسخه

سال چاپ : ۱۳۹۳ خورشیدی

نوبت چاپ : نخست

شابک : ۹۴-۵-۸۳۷۹-۹۶۴-۹۷۸

نشانی ناشر : تهران - خیابان آزادی - جنب پارک آوستا - کوچه‌ی کیان مهر - پلاک ۸

سازمان چاپ و انتشارات ایران جام

(مرکز نشر و پژوهش های ایران شناسی)

تهران - صندوق پستی : ۳۱۷۱-۱۵۸۷۵

فهرست

۹	 مقدمه
۱۵	 پیدایش مذاهب اسلامی
۱۵	 ۱. عصر تشریع
۱۶	 ۲. عصر صحابه
۱۶	 ۳. عصر تابعین
۱۷	 زمان پیدایش مذاهب
۲۰	 علل پیدایش اختلاف در مقام بین احکام
۲۲	 تشیع و تسنن
۳۰	 امامت و خلافت
۳۵	 شناخت اهل سنت و جماعت
۳۶	 معنای لغوی اهل سنت و جماعت
۳۷	 اصلاح اهل سنت و جماعت در قرآن و سنت
۴۲	 آغاز پیدایش اصطلاح اهل سنت و جماعت
۴۶	 تقسیم طبقاتی «اهل سنت و جماعت»
۴۷	 اشاعره
۴۸	 ماتریدیه

۴۹	 برخی از ویژگی‌های اعتقادی اهل سنت و جماعت
۵۷	 جایگاه فقه و فقیه در اسلام
۶۵	 جایگاه تقلید و ثبوت آن
۷۷	 تقلید امری طبیعی
۹۵	 طهارت
۹۹	 نجاسات
۱۰۲	 قضای حاجت
۱۰۵	 وضو
۱۰۹	 مسح کردن بر دو کفش (جوراب کلفت)
۱۱۱	 غسل
۱۱۵	 تیمم
۱۲۰	 حیض
۱۲۲	 نماز
۱۳۱	 اذان و اقامه
۱۳۴	 طاهر بودن بدن و پیراهن و جای نماز و بعضی از احکام نماز
۱۴۶	 ستر عورت و استقبال قبله معظمه
۱۴۹	 صفت و چگونگی نماز خواندن
۱۵۴	 میطلات نماز
۱۵۶	 در بیان نمازهای سنت
۱۶۳	 نماز با جماعت
۱۷۴	 مساجد
۱۷۸	 سجود سهو
۱۸۳	 نماز مریض

نماز مسافر	۱۸۵
نماز در جنگ و ترس از دشمن	۱۸۹
نماز جمعه	۱۹۱
نماز عید فطر و عید قربان	۱۹۹
نماز گرفتن خورشید یا گرفتن ماه	۲۰۳
نماز طلب باران	۲۰۶
در بیان آنچه پوشیدن آن بر مردان حرام است	۲۰۹
نماز جنازه	۲۱۲
زکات	۲۲۶
روژه ماه مبارک رمضان	۲۴۳
اعتکاف	۲۴۸
حج	۲۴۹
قربانی کردن	۲۵۶
خرید و فروش	۲۵۸
ربا	۲۶۱
پیش خرید و پیش فروش	۲۶۶
رهن (گرو)	۲۶۷
حجر و تفلیس	۲۶۹
حواله	۲۷۲
ضمانت و کفالت	۲۷۳
شرکت و همدستی	۲۷۵
وکالت	۲۷۶
عاریت	۲۷۸
ودیعه	۲۸۰

۲۸۲	 غضب
۲۸۴	 شفعه
۲۸۵	 قراض
۲۸۷	 مساقاة
۲۸۸	 اجاره
۲۹۰	 جماعه (کثرات)
۲۹۲	 زنده کردن زمین بدون صاحب
۲۹۳	 هبه (بخشش دادن)
۲۹۵	 وقف
۲۹۶	 چیز پیدا شده
۳۰۰	 وصیت
۳۰۲	 میراث
۳۳۰	 زناشویی
۳۳۷	 نفقه زن
۳۳۸	 خلع
۳۳۹	 طلاق
۳۴۲	 ایلاء و اظهار
۳۴۵	 عده
۳۴۸	 لعان
۳۵۰	 شیرخوارگی
۳۵۲	 حضانه
۳۵۴	 جنایت‌ها
۳۶۱	 حدود
۳۶۶	 قذف و دشنام

۳۶۸	دزدی
۳۷۱	آشامیدن خمر
۳۷۴	راهزنی کردن
۳۷۶	رده یا برگشته از دین
۳۷۸	جهاد در راه خداوند متعال
۳۸۶	جزیه
۳۸۹	غنیمت
۳۹۱	شکار کردن و حیوانی که ذبح می‌شود
۳۹۴	حیوانات حلال و حرام
۳۹۶	قربانی کردن
۳۹۸	نذر و عقیقه
۴۰۱	مسابقه و تیراندازی
۴۰۳	قسم خوردن
۴۰۵	قضاوت و داوری کردن
۴۱۳	شهادت و گواهی دادن
۴۱۷	آزاد کردن برده

مقدمه

پژوهشی در پیدایش مذاهب در اسلام

بسم الله الرحمن الرحيم الحمد لله رب العالمين و افضل الصلوة و از کی السلام علی خاتم الانبياء و المرسلين و حبيب رب العالمين و شفيع المذنبين سيدنا و نور قلوبنا محمد بن عبدالله المصطفى و علی آله و اصحابه اجمعين. از روزگار صفویه، در نتیجه‌ی تحریکات استعمارگران و به ویژه استعمار پیر: انگلیس برای شکاف هر چه بیش‌تر میان مسلمانان، مذهب تسنن و پیروان آن، به گونه‌ی نادرست و برخلاف واقع، به پیروان تشیع و غیرسنی معرفی شده و همین توطئه‌ی بسیار پلید، باعث شده تا در ذهن اکثریت مردم غیرسنی، تصورات نادرستی از این مذهب اسلامی ایجاد گردد.

سنت لفظی است عربی، در لغت به معنی روش و طریقت و در اصطلاح شرعی، یعنی: قول و فعل و تقریر پیغمبر مکرم اسلام (ص) در امور شرعی. به این معنی سنت، از جمله ادله‌ی چهارگانه در فقه (قرآن، سنت، اجماع، قیاسی) می‌باشد و بیان‌کننده‌ی احکام مجمل و شکل قرآنی و تفسیر قرآن است.

سنت در برابر بدعت، یعنی عملی که مطابق صاحب شرعی باشد.

عمل صحابه‌ی کرام پیغمبر مکرم (ص) را نیز سنت می‌نامند.

باز سنت یعنی کاری که انجام آن ثواب دارد، اما ترک آن موجب بازخواست و عقاب نیست.

به معنی روش پیغمبر و اصحاب او نیز هست، بدون آن که واجب و مفروض باشد. در این حال اگر ترک آن مکروه باشد، سنت هدئی و یا سنت مؤکده خوانده می شود؛ مثل اذان و نماز جماعت و اگر ترک آن مکروه نباشد، سنن زوائد نامیده می شود، مانند مسواک کردن.

سنن یا اهل سنت و جماعت هم، عنوان مسلمانانی است که پس از قرآن، فقط قول و فعل و تقریر پیغمبر مکرم (سنت) را ملاک احکام شرع می شمارند و صحابه و خلفه‌ی اربعه (ابوبکر، عمر، عثمان و حضرت علی (ع)) را مأخذ سنت پیغمبری می دانند و بر احادیث و اقوال آن‌ها در این باب تکیه نموده و از روش و سنت ایشان پیروی می نمایند. اهل سنت و جماعت، در مقابل اهل بدعت گفته می شود؛ زیرا اهل بدعت، اموری در دین پدید آورده‌اند که در سنت پیغمبر و اصحاب نبوده است در حقیقت قرآن کریم و سنت رسول الله (ص) ملاک عمل در نزد اهل سنت است.

اهل تسنن انتخاب خلفای راشدین را پس از حضرت رسول مکرم (ص) به ترتیبی که انجام گرفته، صحیح می دانند و نسبت به همه‌ی آل و اصحاب و تمامی همسران پیغمبر مکرم که به امهات المؤمنین مشهورند، احترام قائل‌اند و در تمام نمازها، بر محمد و آل او صلوات می فرستند.

اهل تسنن به جانبازی حضرت امام حسین (ع) و مبارزه‌اش با یزید ارج می نهند و به مظلومیت او اذعان دارند.

اهل تسنن بر این باورند که برای جلوگیری از اختلاف میان مسلمانان، باید از بحث و مناظره در باره‌ی خلافت جلوگیری کرد، چرا که چنین مسایلی، نتیجه‌ای به جز نفاق و تفرقه ندارد و به جای منازعه و مجادله، باید راه اتحاد و اتفاق را در پیش گرفت تا بیش از این، دشمنان اسلام، از اختلاف درونی

مسلمین بهره‌برداری نکنند.

بزرگ‌ترین عاملی که به اختلافات میان شیعه و سنی شدت می‌بخشد، اهانت به بزرگان دین بوده است. چنان که تا زمان عمر بن عبدالعزیز، خلیفه‌ی خوشنام اموی، به فرمان برخی از خلفای بنی‌امیه، گاهی بر منابر به حضرت علی (ع) اهانت می‌شد و چون این کار با عقاید اهل تسنن و تشیع منافات داشت، عمر بن عبدالعزیز، پس از رسیدن به خلافت، در سال ۹۹ هجری، از ادامه‌ی چنان عمل زشتی جلوگیری نمود.

هم چنین برای جریحه‌دار کردن احساسات اهل تسنن، گروهی زیر ماسک حب‌آل محمد (ص) بسیاری از اصحاب کرام رسول‌الله (ص) را مورد اهانت قرار داده و اتهامات نادرستی را به آنان نسبت می‌دهند.

آنچه باید مورد توجه قرار گیرد، شدت بخشیدن به اختلافات میان مذاهب اسلامی، جزو برنامه‌های استعمارگران، به ویژه انگلیس می‌باشد که باید کاملاً هشیار بود و از اختلاف پرهیز کرد.

این نیز بایسته به ذکر است که ما تا قرن اول هجری، مذهب خاصی نداشته‌ایم. البته گروه‌هایی که بیش‌تر طرفدار اهل بیت یا خلافت بودند، تفکرات اعتدال و پیروی از حدیث و همچنین اختلاف فتاوی، فتاوی بین صحابه و تابعین و تابعین تابعین و فتاوی اهل بیت وجود داشت، اما هیچ یک از این اختلافات، به صورت یک مکتب و مذهب در نیامده بود. از قرن دوم، تقریباً از اواخر نیمه‌ی اول یا از اواسط قرن دوم می‌بینیم کسانی که در رشته‌ی فقه یا در کلام و عقیده، اظهار نظر می‌کردند، با تأثر از سوابق قرن اول بوده که سپس از درون صحابه تا این دوران، که دوره‌ی تابعین تابعین بوده، یا دوران فقها، تدریجاً به صورت مذهب نمودار شده است.

اولین مذهب در اسلام، مذهب زیدیه بوده. طبق تحقیق شیخ ابوظهرة، امام زید در سال ۱۲۰ و ۱۲۲ به شهادت رسیده و پیروانی نیز داشته، یا فقط

یک حرکت سیاسی از اهل بیت بوده علیه بنی‌امیه. مجموعه‌ای فقهی از او باقی مانده که گویند عین فتاوی یا آراء و روایات زید است.

پس از آن باید مکتب و مذهب امامیه را، که مؤسس آن حضرت امام باقر (ع) و حضرت امام صادق (ع) هستند، در نظر گرفت. این مکتب فقهی امامیه، از دوران امام باقر (ع) به صورت مذهب و جدای از آرای دیگران تجلی کرد. قبل از آن اختلافات گوناگونی بوده، ولی به صورت یک مکتب و مذهب در برابر مذهب نبوده است و چون این مکتب در دوران حضرت صادق (ع) شکل گرفت، این مکتب را به نام مکتب جعفری نامیده‌اند که هم در زمینه اعتقادات و کلام و کلام الله و صفات باری و گیر و تفریض، مطالبی اختصاص خود را داشته و هم در زمینه فقه که تقریباً در همین دوران، اولین مذهب رسمی فقهی شکل گرفته و آن مذهب امام ابوحنیفه است.

امام ابوحنیفه معاصر است با حضرت امام صادق و دو سال بعد از آن حضرت فوت کرده، ولی در عین حال با آن حضرت نیز در ارتباط بوده است. علما و محدثین و فقهای عراق، در دوران بنی‌امیه، گرایش علوی داشته که به روایتی امام ابوحنیفه (مؤسس مذهب حنفی اهل سنت) نیز علوی بوده است. عراق، مرکز خلافت حضرت علی (ع) بود و شاگردان آن حضرت، در قبال حکومت شام که قرار گرفته بودند به علوی مشهور بودند و لذا کسانی که مکتب علی (ع) و روش سیاسی او را بر مکتب و روش سیاسی شام، که مرکز حکومت بنی‌امیه بود، ترجیح می‌دادند، علوی شمرده می‌شدند که امام ابوحنیفه از این قسم فقهای عراق بود. در تاریخ نیز آمده که امام زید بن علی (ع) در کوفه قیام کرد. امام ابوحنیفه پیروان و اصحاب خود را به یاری زید فرستاد و اکثریت کسانی که در پای رکاب زید، علیه بنی‌امیه شمشیر زدند و سپس شهید شدند، پیروان ابوحنیفه بودند.

امام مالک نیز (مؤسس مذهب مالکی اهل سنت) شاگرد حضرت امام صادق (ص) بوده است. قدیم‌ترین کتاب حدیثی که در جهان اسلام باقی مانده و مورد احترام و رجوع همه‌ی مسلمین است، کتاب مؤطای امام مالک می‌باشد. در این کتاب در حدود چهل حدیث نیز از اهل بیت نقل شده که بیش‌تر این احادیث، مستقیم از امام جعفر بن محمد (ع) است.

امام مالک و ابوحنیفه هر دو با امام صادق در ارتباط بوده‌اند. سه مکتب در آن دوران بوده؛ مکتب عراق و کوفه که بیش‌تر توجه به استدلال و قیاس و رأی و اجتهاد دارد و مکتب مدینه، که بیش‌تر روی حدیث تکیه دارد و آن، اوج فکری که در مکتب عراقی بود وجود نداشت. مکتب اهل بیت چیزی بین این دو مکتب بود. باب اجتهاد را مسدود نمی‌کرد بلکه توسعه می‌داد. در روایاتی که از حضرت صادق به ما رسیده، نشانه‌ها و نمونه‌هایی از رأی و اجتهاد زیاد است، اما به شدت از اعمال قیاس اجتناب می‌کرده است.

مکتب چهارم نیز مکتب امام شافعی بوده است. مذهب امام شافعی، نزدیک‌ترین مذهب به مذهب جعفری می‌باشد، به گونه‌یی که در کشورهای عربی، مذهب شافعی را مذهب شیعه و شافعیان را شیعه‌ی افراطی می‌دانند. دیوان امام شافعی، لبالب از حُب اهل بیت پیامبر (ع) است و اشعار زیادی در وصف و مقام شامخ ائمه‌ی معصوم (ع) در دیوان او درج شده است.

در کتاب مسند، احادیثی از امام شافعی نقل شده که بیش از شصت حدیث از امام شافعی روایت شده که تنها با یک واسطه از جعفر بن محمد (ص) نقل شده است.

امام شافعی تا آن جایی که امکان داشته از روایات اهل بیت پیامبر (ع) استفاده کرده، به‌خصوص با یک واسطه از امام صادق (ع) نقل می‌کند.